

**UNIVERSITATEA „BABEȘ – BOLYAI”, CLUJ – NAPOCA
FACULTATEA DE STUDII EUROPENE**

TEZĂ DE DOCTORAT

**RITUALURILE DE NAȘTERE, NUNTĂ ȘI ÎNMORMÂNTARE
ÎN SATELE DE PE VALEA IZEI, MARAMUREȘ**

REZUMAT

Coordonatori științifici:

Prof. univ. Dr. ION ȘEULEANU

Prof. univ. Dr. ION CUCEU

Doctorand: ADRIANA ANGELA (MEȘTER) VLAD

Cluj – Napoca

2013

CUPRINS

INTRODUCERE.....	6
CAPITOLUL 1. ASPECTE TEORETICE ALE CEREMONIALURILOR LEGATE DE PRINCIPALELE MOMENTE DIN VIAȚA OMULUI: NAȘTERE, NUNTĂ, ÎNMORMÂNTARE.....	21
1. 1. Originea obiceiurilor.....	21
1. 2. Treptele sistemului de rituri.....	26
1. 3. Componentele scenariului ritualic.....	30
 CAPITOLUL 2. OBICEIURILE POPULARE. BIBLIOGRAFIA PROBLEMEI.....	 41
2. 1. Lucrări cu tematică generală.....	42
2.1.1. Bibliografii.....	42
2.1.2. Istoriografie.....	44
2.2. Folclor.....	49
2.2.1. Studii cu tematică generală.....	49
2.2.2 Chestionare.....	52
2.2.3. Studii despre obiceiurile și credințele la naștere, nuntă și înmormântare.....	53
2.2.4. Colecții de folclor.....	55
2.2.5. Folclor muzical.....	58
2.3. Sinteze.....	59
2.3.1. Lucrări cu tematică generală despre Maramureș.....	59
2.3.2. Monografii.....	61
 CAPITOLUL 3. STRUCTURA CEREMONIALULUI DE BOTEZ PE VALEA IZEI.....	 66
3.1. Rituri de anticipare.....	66
3.2. Perioada de sarcină.....	68
3.3. Nașterea.....	69

3.4. Gesturi ritualice de după naștere.....	71
3.5. Rituri de protecție. Descântecele.....	74
3.6. Cântecul de leagăn.....	80
3.7. Botezul.....	84
3.8. Botejunea.....	86

CAPITOLUL 4. STRUCTURA CEREMONIALULUI DE NUNTĂ PE

VALEA IZEI.....	93
4.1. Aspecte generale.....	93
4.2. Întâlnirea tinerilor.....	94
4.3. Pețitul.....	96
4.4. Chemarea la nuntă.....	98
4.5. Steagul mirelui și cununa miresei.....	99
4.6. Îmbrăcarea mirilor.....	102
4.7. Luarea iertăciunilor.....	104
4.8. Drumul spre cununia religioasă.....	107
4.9. ieșirea din Biserică.....	109
4.10. Masa cununiei.....	112
4.11. Masa cununiei în contextul „nunții detilini”.....	113
4.12. Masa cununiei în contextul „nunții laolaltă”.....	120
4.13. Ritul aducerii găinii.....	121
4.14. Jocul miresei.....	125
4.15. Dezbălțuitul miresei.....	126
4.16. Elemente de poetică folclorică în strigătura de nuntă.....	133

CAPITOLUL 5. STRUCTURA CEREMONIALULUI DE

ÎNMORMÂNTARE PE VALEA IZEI.....	148
5.1. Aspecte generale.....	148
5.2. Anticiparea morții.....	152

5.3. Pregătirea fizică a mortului pentru plecare.....	153
5.4. Priveghiul.....	156
5.5. Însmormântarea.....	160
5.6. Însmormântarea celor „nelumiți”	179

CONCLUZII.....	192
-----------------------	------------

CORPUS DE TEXTE RITUAL – CEREMONIALE.....	207
--	------------

BIBLIOGRAFIE.....	463
--------------------------	------------

ANEXA: RITURILE DE TRECERE ÎN IMAGINI.....	474
---	------------

Cuvinte cheie: rituri de trecere, ceremonial, naștere, nuntă, înmormântare, ritual, rituri de separare, rituri de separație, rituri de prag, rituri de agregare, texte ceremoniale

Lucrarea intitulată „Ritualurile de naștere, nuntă și înmormântare în satele de pe Valea Izei, Maramureș” se axează pe cercetarea momentelor importante ce fac parte din viața de familie, și anume a ritualurilor legate de naștere, nuntă și înmormântare într-un spațiu determinat aparținând Maramureșului istoric.

Riturile de trecere, în contextul obiceiurilor vieții de familie, înglobează momentele esențiale pe care le parcurge ființa umană: nașterea, căsătoria și moartea. Modalitățile de manifestare a omului în fața acestor treceri presupun o anumită formă de comunicare ce se dovedește a fi, de cele mai multe ori, una simbolică, rezultat al unei gândiri, de asemenea simbolice, prin intermediul căreia individul se instituie în lume.

Orice trecere presupune o ruptură de vechea stare, o depășire a statutului anterior, acestea reprezentând elemente obligatorii în drumul de inițiere pe care omul îl parcurge pentru a dobândi o nouă condiție. Renunțarea la un anumit statut determină o situație existențială precară, intrarea într-o stare de prag sau de limită, ce aduce cu sine o anumită situație de dezechilibru existențial. Astfel, manifestările ceremoniale care însoțesc schimbările de statut ale omului au, ca primă finalitate, restabilirea echilibrului pierdut prin intermediul acestor treceri.

Etapile esențiale ale existenței umane sunt percepute ca niște treceri de la o stare la alta, care se configurează în interiorul unor sisteme diferite de relații, implicând, de asemenea, modele diferite de comportament. Riturile de trecere cunosc, potrivit teoriei lui Arnold Van Gennep, trei etape relativ distincte: *despărțirea de vechea stare*, *trecerea propriu – zisă* și *integrarea în noua stare*. Actele ceremoniale care însoțesc fiecare etapă sunt performate cu scopul inițierii și pregătirii individului pentru accederea în noua stare. Trecerea propriu – zisă de la un statut existențial la altul se dovedește, de cele mai multe ori, anevoioasă, deoarece beneficiarul riturilor traversează o situație liminară, de prag, situată între cele două condiții existențiale. Acest fenomen este determinat de anularea identității individului care parcurge o călătorie de inițiere, accederea la o nouă identitate producându-se abia în urma restabilirii echilibrului pierdută odată cu părăsirea statutului existențial anterior.

Lucrarea “Ritualurile de naștere, nuntă și înmormântare în satele de pe Valea Izei, Maramureș” este structurată în șapte capitole, alături de „Introducere” și de „Concluzii”, ce

propun atât o viziune diacronică a faptelor de cultură populară, cât și o viziune sincronă, prin urmărirea desfășurării obiceiurilor și a legăturilor dintre ele.

„Introducerea” se axează mai ales pe o motivare a alegerii subiectului tezei și, de asemenea, pe o descriere sintetică a zonei folclorice supuse cercetării în acest demers științific. Totodată, această parte introductivă cuprinde o prezentare generală a cuprinsului tezei, urmărind temele esențiale abordate în fiecare capitol.

Capitolul I, intitulat „Aspecte teoretice ale ceremonialurilor legate de principalele momente din viața omului: naștere, nuntă, înmormântare” este împărțit în trei subcapitole: „Originea obiceiurilor”, „Treptele sistemului de rituri” și „Componentele scenariului ritualic”. Abordarea, din punct de vedere teoretic, a ritualurilor vieții de familie, necesită, într-o primă instanță, o viziune diacronică a acestor obiceiuri. Astfel, primul subcapitol abordează, dintr-un punct de vedere istoric, originea obiceiurilor, această problemă dovedindu-se, adeseori, ca fiind una controversată. Fondul cultural original al ritualurilor vieții de familie este dificil de identificat, deoarece se conturează prin linii din ce în ce mai difuze, odată cu suprapunerea elementelor creștine peste cele păgâne. În plus, dimensiunea stratificată a obiceiurilor se datorează influențelor provenite din alte spații culturale, care contaminatează baza originală a riturilor. Analizând ritualurile vieții de familie pe baza unei comparații interne, din perspectiva vechimii lor, s-a ajuns la concluzia, acceptată de către majoritatea cercetătorilor, că ritualurile funerare sunt cele mai vechi, ele fiind urmate de ritualurile legate de naștere, cele mai noi fiind, așadar, manifestările ritualice nuptiale.

Următorul subcapitol, intitulat „Treptele sistemului de rituri”, se oprește asupra instrumentarului de noțiuni cu ajutorul căruia se va opera pe tot parcursul tezei, o definiție a acestui sistem dovedindu-se utilă și, în același timp, necesară. Teoretizarea ritualurilor debutează cu o viziune generalizată, prin distincția dintre cele două tipuri de cultură – cea materială și cea spirituală –, ca apoi, treptat, abordarea să se particularizeze în funcție de semantica specializată pe fiecare categorie în parte: ceremonie / rit, obiceiuri calendaristice / obiceiuri ale vieții de familie, teoretizarea riturilor de trecere etc.

Fundamentul analizei riturilor de trecere îl constituie teoria lui Arnold Van Gennep, care propune o schemă alcătuită din trei tipuri de rituri: preliminar sau de separație, liminare sau de prag și postliminare sau de agregare.

Existenței individuale a ființei umane este organizată în trei etape principale, marcate ceremonial. *Nașterea* reprezintă trecerea din lumea necunoscută în lumea albă, cunoscută. În această etapă este evidentă grija pentru integrarea perfectă în lume, în comunitate, obiceiurile de naștere fiind marcate de rituri și de ceremonialuri de integrare. *Căsătoria* este considerată ca fiind momentul culminant al integrării în destinul individual ideal. Ritualul nupțial reprezintă manifestarea cea mai complexă a celor trei secvențe implicate în structura riturilor de trecere: despărțire, trecere, integrare. *Moartea* presupune trecerea individului din lumea albă în lumea de dincolo, ceremonialul funebru fiind dominat de sentimentul despărțirii definitive de lumea pământeană.

Ultimul subcapitol abordează componentele scenariului ritualic printr-o metodă care transferă elementele concrete ale actului de comunicare într-o dimensiune simbolică. Această comunicare simbolică reprezintă maniera prin intermediul căreia individul parcurge călătoria necesară schimbării statutului existențial. În acest context, emițătorul devine performer, iar receptorul – beneficiar. Codul se transformă într-un limbaj alegoric, execuția actelor se leagă de anumite elemente ce definesc spațiul și timpul, în timp ce instrumentele utilizate alcătuiesc o adevărată recuzită ce completează scenariul ritualic: apa, banul, grâul, colacul, lumânarea, pânza etc.

Capitolul al II-lea, intitulat „Ritualurile tradiționale românești. Bibliografia problemei și stadiul actual al cercetărilor”, propune o analiză a studiilor referitoare la ritualurile vieții de familie, elaborate până în prezent de către cercetători legitimați din acest domeniu. Capitolul este împărțit în trei subcapitole ce abordează lucrări cu tematică generală, studii despre folclor și sinteze.

Lucrările cu tematică generală se împart în două categorii: bibliografii și studii istoriografice. O sistematizare a acestor studii se regăsește în volumele ce alcătuiesc *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc*, ce au constituit un instrument deosebit de util în configurarea unei bibliografii a ritualurilor vieții de familie din zona Maramureșului istoric. Lucrările cu tematică istoriografică urmăresc activitatea cercetătorilor care cules texte incluse în colecții de folclor, contribuind astfel la păstrarea și transmiterea faptelor de cultură populară maramureșeană: Al. Ciplea, Tit Bud, Ion Bârlea, Tiberiu Brediceanu, Béla Bartók, Tache Papahagi, Petre Lenghel – Izanu, Ion Mușlea, Gheorghe Dăncuș etc.

Lucrările de folclor constituie substanța celui de-al doilea subcapitol, ce cuprinde studii cu tematică generală, chestionare utile în cercetarea pe teren a ritualurilor vieții de familie, studii despre obiceiurile și credințele la naștere, nuntă și înmormântare. Domeniul folcloristicii nu ar putea fi însă epuizat fără o parcurgere a colecțiilor de folclor, ce oferă o dimensiune particularizată prin intermediul textelor și cântecelor populare culese, imaginea de ansamblu fiind conturată prin sintezele care se împart în două categorii: lucrări cu tematică generală despre Maramureș și monografii.

Obiectul următoarele trei capitole se centrează pe analiza ceremonialurilor legate de naștere, nuntă și înmormântare. Cercetarea acestor obiceiuri s-a efectuat prin mai multe metode care au constat, pe de o parte, prin observația directă a faptelor ceremoniale din viața de familie, iar, pe de altă parte, prin utilizarea unor mijloace specifice de anchetă cum ar fi chestionarul și discuția liberă.

Capitolul al III-lea are ca temă cercetarea ritualurilor legate de naștere. Modul de abordare a acestor obiceiuri îl constituie analiza secvențelor ce alcătuiesc manifestările ceremoniale care însoțesc trecerea individului din lumea necunoscută în universul accesibil, concret, al existenței pământești. În acest context, se poate observa faptul că aducerea pe lume a unui copil reprezintă un deziderat constant al fiecărei familii proaspăt întemeiate, acest moment fiind anunțat printr-o serie de rituri de anticipare, performate chiar pe parcursul ceremonialului nupțial. Tot în sfera riturilor de anticipare se înscriu cele legate de sexul copilului, în acest caz femeia dovedind o sensibilitate crescută pentru anumite semne prevestitoare sau vise. Perioada de sarcină coincide cu o retragere a viitoarei mamei din spațiul activ al comunității, aceasta intrând așadar într-o zonă restrictivă, supusă anumitor interdicții induse de convingerile existente la nivelul mentalității tradiționale. De regulă, întreg sistemul de interdicții se subordonează unei funcții de protecție exercitate atât asupra copilului, cât și asupra mamei.

În trecut, într-un timp însă nu foarte îndepărtat, nașterea se petrecea acasă, femeia fiind asistată de moașă. În cazul unei nașteri dificile se performau anumite acte magice, care aveau ca funcție anticiparea momentului efectiv al intrării noului – născut în această lume. Totodată, orice amenințare, orice anomalie, ca de exemplu boala ce ar putea afecta copilul, trebuia anticipată și corectată, iar, în acest context, pentru evitarea unui dezechilibru la nivelul acestui rit de trecere, moașa boteza noul – născut, ferindu-l astfel de pericolul de a trece pe lumea cealaltă fără să primească această taină a botezului.

Gesturile ritualice care se performează în momentele imediat următoare nașterii constau în anumite rituri de separație devenite obligatorii în contextul trecerii din lumea necunoscută în lumea albă. Un rit fundamental ce marchează desprinderea de viața intrauterină se performează în momentul tăierii și înnodării buricului. Ombilicul dobândește, odată cu aceste gesturi rituale, o funcție magică al cărei efect va fi dezvăluit după o perioadă de câțiva ani de la naștere, odată cu obiceiul deznodării acestuia, în scopul anticipării destinului pe care îl va parcurge copilul.

O altă secvență semnificativă performată după momentul nașterii este reprezentată de purificarea noului – născut. Acest act se realizează prin prima scaldă, devenită rituală, obicei care presupune totodată utilizarea anumitor obiecte magico – religioase ce dețin, de asemenea, valori protective și premonitoare. Așadar, funcția purificatoare a apei este întărită de elemente ca banul de argint, struna de ceteră, busuioc, flori etc., ce alcătuiesc recuzita unui scenariu simbolic cu funcții premonitoare și propițiatoare.

Perioada de timp dintre naștere și botez reprezintă o etapă de trecere, de tranziție între lumea necunoscută și cea accesibilă, care determină unui statut existențial precar, supus anumitor influențe nocive. În acest context se performează o serie de rituri și practici ce au drept scop tocmai anihilarea amenințărilor specifice acestei etape de tranziție. Un rol însemnat în protecția copilului îl reprezintă descântecele, texte rituale construite cu ajutorul formulelor magice, cu funcție evidentă în restabilirea stării de sănătate a noului – născut.

O altă practică magică întâlnită în toate localitățile de pe Valea Izei constă în vânzarea copilului bolnav pe fereastră, simulându-se astfel un alt tip de naștere, la nivel simbolic, prin intermediul căreia destinul nefavorabil al beneficiarului se poate schimba.

Botezul reprezintă o secvență fundamentală a ceremonialului de naștere, ce deține ca finalitate imediată integrarea noului – născut în comunitatea Bisericii. Ceremonia botezului se petrecea la casa preotului unde moașa, împreună cu nașa, duceau copilul și câteva obiecte necesare acestui ritual, ca de exemplu pânza și lumânarea. „Botejunea”sau petrecerea de după momentul religios al botezului, reprezintă o secvență care legitimează integrarea noului – născut în comunitatea de care va aparține pe tot parcursul vieții.

Ritualurile legate de nuntă constituie subiectul dezvoltat în capitolul al IV-lea. Modalitatea prin intermediul căreia s-a tratat acest ceremonial constă, la fel ca în cazul obiceiurilor de naștere și de înmormântare, în analiza secvențelor ce fac parte din ritualul

nupțial, acesta fiind considerat ca având cel mai ridicat grad de complexitate în raport cu celelalte rituri de trecere.

Secvențele preliminare ale nunții, constând în întâlnirea tinerilor și în actul pețitului, declanșează întregul mecanism al ceremonialului nupțial. Credințele magico-religioase traversează întregul scenariu nupțial, fiind anunțate încă din secvența practicilor premaritale de aducere a ursitului, performate mai ales la sărbătoarea Sfântului Andrei.

Pețitul se desfășoară după regulile unui ceremonial în care limbajul concret este înlocuit de cel simbolic. „Tomala” sau logodna tinerilor este urmată de declanșarea pregătirilor efective pentru nuntă, ce constau în „vestirile” de la Biserică și chemarea la nuntă. Secvența în care membrii comunității sunt chemați la nuntă marchează momentul introducerii unor personaje cu roluri importante în ceremonialul nupțial: druștele și stegarul.

Seara de dinaintea nunții este dedicată obiceiurilor legate de pregătirea steagului mirelui și a cununii miresei. Aceste obiecte dețin o încărcătură simbolică prin intermediul căreia se realizează un transfer de identitate, ele devenind astfel adevărate substitute ale mirilor în anumite momente ale ceremonialului nupțial. Statutul mirelui este proiectat, astfel, într-o dimensiune simbolică, prin imaginea steagului. Acest obiect ceremonial este cusut de o femeie specializată și ornat cu podoabele pe care stegarul le adună din sat: „zgărzi”, „zgărdane”, „năfrâmi”, batiste etc. Funcțiile steagului în economia ceremonialului nupțial oscilează între cea estetică și cea apotropaică, în raport cu secvențele în care apare acest instrument ritual. Substitutul miresei este reprezentat de cunună, cel mai important accesoriu care completează ținuta specifică din ziua nunții. Cununa este confecționată, de asemenea, în seara de dinaintea nunții, fiind apoi „jucată” de către drușcă, într-un ritual ce legitimează statutul miresei în contextul ceremonialului nupțial.

Nunta propriu – zisă avea loc, în trecut, în două spații distincte, la casa fiecăruia dintre miri. Această „împărțire” a alaiurilor este determinată de un motiv concret ce ține de spațiul relativ strâmt din casele tradiționale țărănești, o desfășurare de amploarea unei nunți nefiind, așadar, posibilă. Scenariul nunții propriu - zise este alcătuit, la rândul său, din mai multe secvențe: îmbrăcarea mirilor, luarea „iertăciunilor”, drumul spre Biserică, cununia religioasă, „masa cununiei”, confruntarea și unirea alaiurilor, jocul miresei, momentul aducerii găinii, dezbrăcatul miresei.

Clasificarea riturilor de trecere, propusă de Arnold van Gennep, în rituri de separare, de limită și de agregare, se reflectă nu doar prin raportare la întregul ceremonial, ci și la secvențele care îl alcătuiesc. În contextul nunții, despărțirea tinerilor de vechiul statut este anticipată și pregătită de momentul îmbrăcării lor și de luarea „iertăciunilor”. Fiind vorba de rituri de separare, logica scenariului presupune o situație încărcată de dramatism, ce are ca efect plânsul ritualic al miresei, devenit astfel obligatoriu în această etapă a desprinderii de casa părintească și, implicit, de condiția de fată.

Riturile de limită, în care beneficiarii se află situați, din punct de vedere existențial, între cele două stări, sunt predominante pe parcursul drumului pe care alaiurile îl parcurg înspre cununia religioasă. Starea de limită între cele două condiții implică, pe lângă o situație de conflict între cele două neamuri, și o situație existențială supusă pericolelor. În acest context, intervine funcția apotropaică a steagului, care este învărtit deasupra capului de către stegar în intersecții și în fața Bisericii. Purificarea necesară acestei etape de oscilație între cele două stări este realizată prin presărarea grâului amestecat cu sare pe drumul străbătut de miri până la Biserică. Anularea conflictului dintre cele două neamuri se realizează prin obiceiul împărțirii colacului de nuntă la ieșirea de la ceremonia religioasă, gestul anticipând ritualul comensualismului practicat la masa cununiei, fapt ce marchează agregarea tinerei perechi în comunitate.

Riturile de separație și, respectiv, de integrare a miresei în noul statut și în noul neam, apar însoțite de transferuri de identitate ale tinerei în anumite secvențe importante ale ceremonialului nupțial. Un astfel de transfer se produce în contextul conflictului dintre cele două neamuri, în momentul în care oamenii mirelui vin la casa miresei, fiindu-le prezentată o mireasă falsă. Ritualul transmite o situație tensionată pe care o traversează neamul miresei, odată cu pierderea unui membru important ce se va integra, prin nuntă, într-un alt neam. O altă schimbare de identitate se produce în secvența „dezbălțuitului” miresei, înlocuirea cununii cu năframa marcând intrarea definitivă a fetei în rândul femeilor măritate. Trecerea de la un statut la altul se face anevoios, mireasa acceptând, după mai multe încercări eșuate, năframa, care se dovedește a fi, la nivel simbolic, purtătoarea tuturor greutăților existente în interiorul unui cuplu. Secvența aducerii găinii implică, de asemenea, un alt transfer al identității tinerei, socăcița îndeplinind rolul de mediator între planul concret și cel simbolic în care se imaginează parcurgerea, de către mireasă, a treptelor necesare inițierii nupțiale.

Schimbarea condiției existențiale a fetei este percepută ca un târg ce are loc între cele două neamuri. Răscumpărarea miresei este un act care se produce în două momente distincte ale ceremonialului de nuntă, atât într-o dimensiune simbolică, a răscumpărării găinii de către naș, cât și într-o situație concretă, a darului în bani pe care mirele îl face în secvența dedicată „jocului miresei”.

Nunta propriu – zisă se încheie prin secvența ceremonială în care zestrea miresei este adusă la casa mirelui, obicei care implică două stadii ale riturilor: unul de separare, ce marchează plecarea definitivă a fetei din casa părintească, și unul de integrare, reprezentat de intrarea și rămânerea acesteia în casa mirelui.

Capitolul V abordează ultimul rit de trecere al omului, urmărind călătoria sa din *lumea de aici* în *lumea de dincolo*. La fel ca și în cazul celorlalte rituri de trecere, ceremonialul funerar respectă structura propusă de Arnold van Gennep, fiind împărțit în trei categorii de rituri: preliminar sau de separație, liminare sau de prag și postliminare sau de integrare. Călătoria și integrarea în comunitatea morților se realizează prin detașarea progresivă a sufletului de trup, în ansamblul ceremonial ce însoțește această călătorie făcându-se, totodată, transferul de la o lume cunoscută, concretă, la una percepută prin intermediul gândirii simbolice. Secvențele ce alcătuiesc ritualul legat de moarte se construiesc, pe de o parte, prin raportare directă la defunct iar, pe de altă parte, făcându-se abstracție de acesta. Rolul principal în acest rit de trecere este asumat de neamurile decedatului și, nu în ultimul rând, de comunitatea din care acesta se desprinde. Ceremonialul funerar cunoaște, așadar, mai multe secvențe: anticiparea morții, pregătirea pentru plecare, înmormântarea propriu – zisă, drumul spre cimitir, îngroparea sicriului, „comândul” sau masa de după înmormântare, pomenile.

Anticiparea unui moment semnificativ din viața omului reprezintă traversarea unei stări existențiale dominate de o puternică încărcătură magico – religioasă. Anticiparea morții nu constituie, așadar, o excepție de la acest tip de comportament ritualizat, presupunând o stare pe care individul o traversează sub influența unui sistem de gândire ce îmbină elementele magice cu cele religioase. Fondul magic al raportării la moarte este construit din semne prevestitoare, interdicții și vise. Latura religioasă este împlinită prin comportamentul omului în relație cu divinitatea, relație care implică postul, rugăciunea și pomena.

Momentul constatării morții reprezintă factorul declanșator al pregătirii pentru călătoria pe tărâmul de dincolo. De regulă, aceste pregătiri se întind pe parcursul a trei zile de la deces și

implică obiceiuri ca spălarea ritualică a mortului, îmbrăcarea lui și priveghiul. Libațiunea trupului, act realizat, obligatoriu, de persoane ce nu fac parte din familia decedatului, are ca scop purificarea și pregătirea acestuia pentru integrarea în comunitatea morților. În această secvență, toate elementele care intră în contact cu trupul neînsuflețit sunt considerate impure, acesta fiind motivul pentru care se remarcă o preocupare deosebită pentru anihilarea efectului nociv și evitarea oricărui contact ulterior cu acestea. Astfel, apa se aruncă în grădină, într-un loc ferit, iar cârpele care au atins trupul defunctului, la fel și așternuturile, se ard.

Transferul de identitate reprezintă o situație întâlnită și în contextul ceremonialului funerar, la fel ca în celelalte rituri de trecere. În acest caz, substituirea decedatului se realizează, simbolic, prin intermediul „luminii trupului”, o lumânare ale cărei dimensiuni respectă măsura corpului neînsuflețit. Forma spiralată a acestui obiect ritualic simbolizează călătoria lungă pe care mortul o are de parcurs spre lumea „de dincolo”. Pregătirea sicriului se înscrie într-un obicei care are ca punct de reper universul cotidian în care a trăit defunctul. Astfel, în sicriu, pe lângă cearșaf, pernă și lepedeu, se mai pun o serie de obiecte cu valoare simbolică: o botă, un rozar, monede pentru plata vămilor de pe „lumea cealaltă”.

Trupul defunctului rămâne în casă pe parcursul a trei zile, timp în care se desfășoară priveghiul. Această perioadă, percepută ca o etapă de tranziție între cele două lumi, este supusă unor influențe considerate a fi periculoase, care amenință atât condiția existențială a decedatului, cât și familia din care acesta se desprinde.. Astfel, principala funcție a priveghiului constă în intenția de protecție în fața forțelor malefice. Priveghiul reprezintă, totodată, un prilej de solidaritate a familiei și a comunității iar, în acest context, este importantă depășirea crizei sufletești instalate prin intermediul decesului. Momentele în care este evidentă dorința de echilibrare a stării de dramatism sunt reflectate prin practicarea unor jocuri de priveghi, ce au ca funcție imediată detensionarea atmosferei create de acest conflict al plecării definitive.

Un element interesant al priveghiului se întâlnește în Strâmtura unde, pe parcursul acestei perioade, decesul este anunțat în comunitate prin intermediul trâmbițelor, acestea constituind o formă de vestire anterioară clopotelor de la Biserica. Pe lângă această funcție, trâmbițele dețin și un rol de apărare, prin îndepărtarea forțelor negative prezente în etapa de prag, specifică priveghiului.

Înmormântarea propriu – zisă reprezintă atât un ritual prin care se face agregarea decedatului în comunitatea morților, cât și un proces ce înregistrează separarea treptată a

mortului de comunitatea viilor. Această separare se realizează întâi prin scoaterea defunctului din casă și apoi prin ieșirea sicriului din ocol. Lărgirea treptată a spațiului antrenează o serie de elemente ale toposului ce dețin o valoare simbolică: ușa, poarta, drumul cu răscrucile sale și, în final, cimitirul. Stațiile făcute pe drumul către cimitir semnifică o practică de acomodare a mortului cu lumea cealaltă, în contextul credinței că numărul lor se reflectă aidoma și pe tărâmul „de dincolo”.

Îngroparea defunctului reprezintă o secvență prin care se marchează delimitarea între comunitatea viilor și cea a morților. Acest transfer din lumea viilor în cea a morților este accentuat și de obiceiul de a se arunca în groapă o serie de obiecte cu care a intrat în contact defunctul, gestul ritualic primind așadar înțelesul unei delimitări clare a celor două comunități. Participanții la înmormântare se purifică de contactul cu moartea prin ritualul spălării mâinilor, practicat la ieșirea din cimitir, înaintea mesei oferite de familia persoanei decedate.

Practicile destinate să restabilească echilibrul în interiorul familiei și al comunității continuă prin doliu și pomeni. Sentimentele provocate de intervenția considerată brutală a trecerii pe lumea cealaltă evoluează, pe parcursul timpului, de la suferință, la catharsisul resimțit tocmai prin intermediul riturilor menite să reinstaleze această stare de echilibru temporar pierdută prin moarte.

Un loc special în economia ceremonialului funerar îl ocupă înmormântarea tinerilor necăsătoriți. Potrivit mentalității tradiționale, fiecare om are de parcurs cele trei etape ale vieții de familie: nașterea, căsătoria și înmormântarea. Dezechilibrul dat de moartea unui membru al comunității se accentuează în cazul în care acesta nu a parcurs ritualul nupțial. Pentru a repara această breșă existențială, tinerilor necăsătoriți li se face o ceremonie funerară care, în multe secvențe, se aseamănă cu desfășurarea ritualului nupțial.

Ultimul capitol, intitulat „Concluzii”, readuce spre analiză cele mai importante linii de cercetare urmărite pe parcursul tezei. După descrierea fiecărui ceremonial de trecere în parte, concluziile pot fi construite prin intermediul unei analize comparative care are rolul de a urmări mutația funcțiilor pe care le înregistrează anumite rituri și instrumente comune din interiorul obiceiurilor de trecere. Sistemul tradițional al mentalității, împletit cu gândirea simbolică prin care sunt imaginate obiceiurile vieții de familie, înregistrează, în multe secvențe, o formă repetitivă a riturilor. Acest lucru își găsește explicația, pe de o parte, făcându-se apel la încadrarea obiceiurilor în cele trei categorii propuse de Arnold Van Gennep, ordonarea într-o

schemă comună ce presupune separarea, trecerea și integrarea conferind caracterul repetitiv observat în desfășurarea ritualică. Pe de altă parte, recuzita magico-religioasă ce face parte din scenariul ceremonialurilor de trecere este compusă din obiecte prezente în fiecare ritual, având însă, de cele mai multe ori, funcționalitate diferită.

Ultima parte a lucrării cuprinde un „Corpus de texte ritual – ceremoniale”, alcătuit dintr-un număr amplu de texte provenite din activitatea personală de cercetare pe teren, din Arhiva de Folclor a Academiei Române, Arhiva de Folclor a Facultății de Litere din Baia Mare, precum și din colecțiile fundamentale alcătuite de cercetătorii preocupați de fenomenul culturii tradiționale maramureșene.

Dincolo de aspectele ce se aseamănă sau diferă în desfășurarea ritualurilor, este importantă comunicarea simbolică a ființei și a comunității aflate în pragul unei schimbări existențiale. Această comunicare realizează translația de la individual la general, de la concret la abstract, de la magic la religios, construind, în cele din urmă, universul în care se situează ființa care învață să traverseze stări diferite de existență.

BIBLIOGRAFIE

1. AFAR, fondul auxiliar literar
2. Arhiva de Folclor a Facultății de Litere, Baia Mare
3. Anghelescu, Șerban, *Agon. Tensiunea fundamentală a riturilor de trecere*, editura Ex Ponto, Constanța, 1999
4. *Antologie de folclor din județul Maramureș*, redactor Ion Chiș Șter, Asociația Etnografilor și Folcloriștilor din Județul Maramureș, Baia Mare, 1980
5. Avram, Vasile, *Constelația magicului – o viziune românească asupra misterului existențial*, Universitatea Creștină Năsăud, 1994
6. Avram, Vasile, *Creștinismul cosmic – o paradigmă pierdută?*, Editura Saeculum, Sibiu, 1999
7. Avram, Vasile, *Gândirea arhaică*, în *Memoria ethnologica*, anul IV, nr. 11-13, iulie – decembrie 2004
8. Avram, Vasile, *Liturghia cosmică. Constelația magicului – o viziune românească asupra misterului existențial*, Universitatea Creștină Năsăud, Casa de presă și editură Tribuna, Sibiu, 1994
9. *** *Bartók: sa vie et son œuvre*, publicată sub îndrumarea lui Bence Szabolcsi, editura Corvina, Budapesta, 1956
10. Bartók, Béla, *Scrieri mărunte despre muzica populară românească adunate și traduse de Constantin Brăiloiu*, București, 1937
11. Bârle, Ștefan, *Despre selectarea textelor poetice în vederea publicării. Referiri la volumele de folclor din județul Maramureș*, în *Studii și Articole*, vol. V, Societatea de Științe Filologice, Baia Mare, 1989
12. Bârlea, Ioan, *Cântece poporane din Maramureș*, Casa Școalelor, 1924
13. Bârlea, Ovidiu, *Folclorul românesc*, I, Editura Minerva, București, 1981
14. Bârlea, Ovidiu, *Folclorul românesc*, II, Editura Minerva, București, 1983
15. Bârlea, Ovidiu, *Poetică folclorică*, Editura Univers, București, 1979
16. Becheanu, Victor, *Obiceiuri ale vieții de familie în zona De sub Codru – Maramureș*, Editura Sylvania, Zalău, 2006
17. Benoist, Luc, *Semne, simboluri, mituri*, Editura Humanitas, București, 1995

18. Berdan, Lucia, *Fețele destinului*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1999
19. Berinde, Ion, *Folclor și folclorism maramureșean*, în *Pentru Socialism*, 18, nr. 4626, 7 decembrie 1968,
20. Bernea, Ernest, *Cadre ale gândirii populare românești. Contribuții la reprezentarea spațiului, timpului și cauzalității*, Editura Cartea Românească, București, 1985
21. Ernest Bernea, *Introducere teoretică la studiul obiceiurilor*, în *Revista de Etnografie și Folclor*, tomul 13, 1968, nr. 5
22. Bernea, Ernest, *Moartea și înmormântarea în Gorjul de Nord*, Editura Vremea, București, 2007
23. Bernea, Ernest, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, Ed. a 2-a, Editura Humanitas, București, 2005
24. Bernea, Ernest, *Sociologie și etnografie românească: ordinea spirituală*, Editura Vremea, București, 2009
25. *** *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc, II, 1892 – 1904*, Editura Saeculum I. O., București, 2002
26. *** *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc, 1956 – 1964*, Editura Saeculum I. O., București, 2002
27. *** *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc, 1965 – 1969*, Editura Saeculum I. O., București, 2005
28. *** *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc, 1970 – 1995*, Editura Saeculum I. O., București, 2006
29. Bilțiu, Pamfil, Bilțiu, Maria, *Fascinația magiei: vrăji, farmece și desfaceri din județul Maramureș*, Editura Enesis, Baia Mare, 2001
30. Bilțiu, Pamfil, Bilțiu Maria, *Folclor din Țara Maramureșului*, vol. I, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2005
31. Bilțiu, Pamfil, *Strânsul nepoatelor în contextul obiceiurilor de familie din Maramureșul istoric*, în *Acta Musei Maramoresiensis*, III, Sighet, 2005
32. Bilțiu, Pamfil, *Studii de etnologie românească*, I, Editura Saeculum I. O., București, 2003
33. Bilțiu, Pamfil, *Studii de etnologie românească*, III, Editura Eurotip, Baia Mare, 2012
34. Blaga, Lucian, *Aspecte antropologice*, Editura Facla, Timișoara, 1976
35. Bleda, Raluca, *Studiu de imagologie a morții*, Editura Gutinul, Baia Mare, 2010

36. Bot, Nicolae, *Rituri funebre: vechime și semnificație*, în „Anuarul de Folclor”, III – IV, Cluj – Napoca, 1966
37. Brediceanu, Tiberiu, *170 de melodii populare din Maramureș*, București, 1957
38. Bud, Tit, *Poezii populare din Maramureș*, Academia Română, 1908
39. Budiș, Monica, *Microcosmosul gospodăresc. Practici magice și religioase de apărare*, Editura Paideia, București, 1998
40. Burada, Teodor T., *Datinile poporului român la înmormântări*, Editura Saeculum IO, București, 2006
41. Butură, Valer, *Cultura spirituală românească*, Editura Minerva, București, 1992
42. Butură, Valer, *Etnografia poporului român. Cultura materială*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1978
43. Caillouis, Roger, *În inima fantasticului*, Editura Meridiane, București, 1971
44. ****Calendarul Maramureșului*, serie nouă, an IV, nr. 7-9, ianuarie – octombrie 2008, Editura Cybela, Baia Mare, 2008
45. Candrea, Aurel – I., *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, Editura Polirom, Iași, 1999
46. Caraman, Petru, *Studii de etnografie și folclor*, Editura Junimea, București, 1997
47. Căliman, Ion, *Ceremonialul riturilor de trecere, vol. I, Nașterea*, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2010
48. Căliman, Ion, *Ceremonialul riturilor de trecere, vol. II, Nunta*, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2010
49. Căliman, Ion, *Ceremonialul riturilor de trecere, vol. III, În mormântarea*, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2010
50. Călinescu, George, *Estetica basmului*, București, Editura pentru Literatură, 1965
51. Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, vol. 1-3, Editura Artemis, București, 1995
52. Chițimia, I. C., *Folcloriști și folcloristică românească*, Editura Academiei, București, 1968
53. Chiș, Șter, Corniță, Constantin, *Chestionare*, în *Studii și articole*, vol. V, Baia Mare, 1989
54. Ciubotaru, Ion H., *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova*, Caietele Arhivei de Folclor, VII, Iași, 1986

55. Ciubotaru, Ion H., *Marea trecere. Repere etnologice în ceremonialul funebru din Moldova*, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, București, 1999
56. Coatu, Nicoleta, *Eros, magie, speranță*, Editura Rosetti Educațional, București, 2004
57. Coatu, Nicoleta, *Structuri magice tradiționale*, Editura Bicc All, București, 198
58. Cojocaru, Nicolae, *Istoria tradițiilor și obiceiurilor la români*, I, Editura Etnologică, București, 2008
59. Colecția Maria Chiș – Obiceiuri la înmormântare în Săliștea de Sus, în *Memoria ethnologica*, nr. 2-3, februarie - iunie 2002, an II, pp. 536 - 541
60. Colecția Maria Chiș – Obiceiuri de naștere în Săliștea de Sus, în *Memoria ethnologica*, nr. 2-3, februarie - iunie 2002, an II, pp. 253-264
61. Colecția Maria Chiș – Obiceiuri de nuntă în Săliștea de Sus, în *Memoria ethnologica*, nr. 2-3, februarie - iunie 2002, an II, pp. 359-371
62. Colecția Maria Vlad – Obiceiuri și credințe în Săliștea de Sus, în *Memoria ethnologica*, nr. 4-5, iulie - decembrie 2002, an II, pp. 473 - 483
63. Comanici, Germina, *Cercul vieții. Roluri și performanță în obiceiurile populare*, Editura Paideia, București, 2001
64. Constantinescu, Nicolae, *Relațiile de rudenie în societățile tradiționale. Reflexe în folclorul românesc*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987
65. Corniță, Constantin, *Cultura populară maramureșeană în preocupările folcloriștilor și etnografilor*, Editura Umbria, Baia Mare, 1998
66. Corniță, Constantin, *Obiceiuri în legătură cu nașterea, căsătoria și moartea în Ungureni - Zona Lăpuș*, Editura Umbria, Baia Mare, 1998
67. Corniță, Constantin, *Zona Maramureș. Matricea etnologică și paradigmele folclorului maramureșean*, Editura Umbria, Baia Mare, 2001
68. Cristea, George, Dăncuș, Mihai, *Maramureș – un muzeu viu în centrul Europei*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000
69. Cristea, Julia Maria, *Timp și sărbătoare*, Editura Carpathia Press, București, 2006
70. Cristev, Diana, *Idei și rituri funerare în lumea greco-romană*, Editura Jurnalul Literar, București, 2002
71. Csiszar, Corina Isabella, *Relația dintre elementele de structură și interior ale casei și manifestările spirituale*, în *Memoria Ethnologica*, nr. 16 – 17, 2005

72. Cuceu, Ion, Cuceu, Maria, Lisovschi, Anamaria, Șeuleanu, Ion, *Ritualurile de nuntă în Transilvania. I. Cântecul ritual de nuntă din Bihor*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj – Napoca, 2005
73. Cuceu, Ion, Cuceu, Maria, Lisovschi, Anamaria, Șeuleanu, Ion, *Ritualurile de nuntă în Transilvania, III, Orațiile de nuntă*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj – Napoca, 2007
74. Cuceu, Ion, Cuceu, Maria, Lisovschi, Anamaria, Șeuleanu, Ion, *Ritualurile de nuntă în Transilvania, IV, Strigături ceremoniale de nuntă*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj – Napoca, 2009
75. Culianu, Ioan, Petru, *Călătorii în lumea de dincolo*, ediția a II-a, Editura Nemira, București, 1996
76. Datcu, Iordan, *Dicționarul etnologilor români*, Editura Saeculum I.O., București, vol. I – II, 1998, vol. III – 2001
77. Dăncuș, Mihai, *Adunarea nepoatelor*, în *Memoria ethnologica*, nr. 4-5, iulie - decembrie 2002, an II, pp. 493 - 495
78. Dăncuș, Mihai, *Moșa – mediator între nou – născutul „necunoscut” și lumea „cunoscută”*, în *Memoria ethnologica*, nr. 2-3, februarie - iunie 2002, an II, pp. 265-274
79. Dăncuș, Mihai, *Obiceiuri din viața omului în Maramureș, I, Nașterea și copilăria*, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 2009
80. Dăncuș, Mihai, *Zona etnografică Maramureș*, Editura Sport Turism, București, 1986
81. Dărăbuș, Carmen, *Identificare prin inițiere*, în *Memoria Ethnologica*, nr. 28-29, iulie decembrie 2008, an VIII, pp. 66 – 71
82. Dobozi – Faiciuc, Elisabeta, *Dragomirești. Cântarea morților*. Culegere de folclor funebru de Elisabeta Dobozi - Faiciuc, Editura Todesco, Cluj – Napoca, 2001
83. Dobozi – Faiciuc, Elisabeta: *Dragomirești, străveche vatră maramureșeană*, Editura Dragoș – Vodă, Cluj Napoca, 1998, Societatea culturală Pro Maramureș „Dragoș Vodă”
84. Dorondel, Ștefan, *Moartea și apa – ritualuri funerare, simbolism acvatic și structura lumii de dincolo în imaginarul țărănesc*, Editura Paideia, București, 2004
85. Dunca, Petru, Suiogan, Delia, Mariș, Ștefan, *Mâncarea între ritual și simbol*, Editura Ethnologică, Baia Mare, 2007

86. Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Editura Univers, București, 1977
87. Durkheim, Emile, *Forme elementare ale vieții religioase*, Editura Polirom, Iași, 1995
88. Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri. Eseuri despre simbolismul magico – religios*, Editura Humanitas, București, 1994
89. Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, I-III, Editura Științifică, București, 1991
90. Eliade, Mircea, *Sacrul și profanul*, traducere de Brândușa Prelipceanu, Editura Humanitas, București, 1995
91. Eretescu, Constantin, *Folclorul literar al românilor*, Editura Compania, București, 2004
92. Eretescu, Constantin, *Măștile de priveghi – origine, funcționalitate*, în REF, XII, nr. 1, 1968
93. Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1999
94. Evseev, Ivan, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1999
95. Evseev, Ivan, *Simboluri folclorice. Lirica de dragoste și ceremonialul de nuntă*, Editura Facla, Timișoara, 1987
96. Fochi, Adrian, *Estetica oralității*, Editura Minerva, București, 1980
97. Gennep, Arnold Van, *Riturile de trecere*, traducere de Nora Berdan și Nora Vasilescu, studiu introductiv de Nicolae Constantinescu, postfață de Lucia Berdan, Editura Polirom, Iași, 1996
98. Ghinoiu, Ion, *Cărările sufletului*, Editura Etnologică, București, 2004
99. Ghinoiu, Ion, *Lumea de aici, lumea de dincolo: ipostaze românești ale nemuririi*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999
100. Ghinoiu, Ion, *Obiceiuri populare de peste an*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997
101. Gorovei, Artur, *Credinți și superstiții ale poporului român*, ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, Editura „Grai și Suflet – cultura Națională”, București, 1995
102. Gorovei, Artur, *Datinile noastre la naștere*, Editura Profile Publishing, București, 2002
103. Hașdeu, Bogdan Petriceicu, *Folcloristica, vol. I-II*, ediție critică, note, variante, comentarii de I. Oprișan, Editura Saeculum I.O., București, 2003

104. Hotea, Ioan, *Valea Stejarului. Graiul și folclorul obiceiurilor*, Muzeul Maramureșului, Sighetu Marmăției, Asociațiunea pentru Cultura Poporului Român, Maramureș, 2006
105. Horvat, Săluc, *Folclorul și folcloristica maramureșeană. Bibliografie selectivă*, în *Studii și articole*, vol. 2, Societatea de Științe Filologice Baia Mare, 1973
106. *** *Graiul nostru: Texte din toate părțile locuite de români*, publicate de I. A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Sperantia; Vol. I. România, București, Atelierele grafice SOCEC & Co, Societate Anonimă, 1906 – 1907; Vol. II: Basarabia, Bucovina, Maramureș, Țara Oașului, Transilvania, Crișana, Banat, Serbia. Graiul istro – românilor, megleniților și aromânilor, București, Atelierele grafice SOCEC & Co, Societate Anonimă, 1908
107. Hotea, Ioan, *Valea Stejarului. Graiul și folclorul obiceiurilor*, Muzeul Maramureșului Sighetu Marmăției, Asociațiunea pentru Cultura Poporului Român din Maramureș, 2006
108. Ișfănoni, Doina, *Interferențe dintre magic și estetic în recuzita obiceiurilor tradiționale românești din ciclul vieții*, Editura Enciclopedică, București, 2002
109. Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, postfață de Gh. Vlăduțescu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989
110. Kernbach, Victor, *Miturile esențiale*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978
111. Kligman, Gail, *Nunta mortului. Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, traducere de Mircea Boari, Runa Petringenaru, Georgiana Farnoaga, West Paul Barbu, Editura Polirom, Iași, 1998
112. Lardellier, Pascal, *Teoria legăturii ritualice: antropologie și comunicare*, Editura Tritonic, București, 2003
113. Larionescu, Sanda, *Apa în riturile legate de moarte*, Editura Univers, București, 2000
114. Lenghel Izanu, Petre, *Béla Bartók și folclorul maramureșean*, în *Maramureș. Supliment politic, social – cultural al ziarului Pentru Socialism*, aprilie 1978
115. Lenghel – Izanu, Petru, *Folclor din Transilvania: Texte alese din colecții inedite*, vol. 7: *Poezii și povești populare din Maramureș*, Editura Minerva, București, 1985
116. Luca, Cristian, Măndescu, Dragoș, *Rituri și ritualuri funerare în spațiul extracarpatic în secolul VIII-X*, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2001

117. Marian, Simion Florea, *Înmormântarea la români*, Editura Saeculum I. O., București, 2008
118. Marian, Simion Florea, *Nașterea la români*, Editura Saeculum I. O., București, 2008
119. Marian, Simion Florea, *Nunta la români*, Editura Saeculum I. O., București, 2008
120. Marian, Simion Florea, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, București, 1995
121. Mariș, Dumitru, *Tehnici de manipulare a destinului în mentalitatea populară*, în *Memoria ethnologica*, an II, nr. 4-5, iulie – decembrie 2002
122. Mariș, Ștefan, *Moartea între numinos și ritual*, în *Memoria ethnologica*, nr. 34-35, ianuarie - iunie 2010, an X, Baia Mare, pp. 94 – 98
123. Mariș, Ștefan, *Ritualul funerar din Maramureș – o perspectivă hermeneutică*, în *Memoria ethnologica*, an IX, nr. 30 – 31, ianuarie – iunie 2009
124. Mariș, Ștefan, *The funerary rhymes in Maramureș*, în *Memoria ethnologica*, nr. 38-39, ianuarie - iulie 2011, an XI, Baia Mare, pp. 101 – 107
125. ****Memoria ethnologica*, nr. 1 – 44-45, 2001 - 2012
126. Mesnil, Marianne, *Etnologul, între șarpe și balaur*, Editura Paideia, București, 1997
127. Mișu, Achim, *Antropologia culturală*, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 2002
128. Mocanu, Augustin, *Pomul mortului*, în *Memoria ethnologica*, nr. 11-13, iulie - decembrie 2004, an IV, Baia Mare, pp. 1296 - 1300
129. Mușlea, Ion, *Arhiva de Folclor a Academiei Române. Studii, memorii ale întemeierii, rapoarte de activitate, chestionare 1930 – 1948*, ediție critică, note, cronologie, comentarii și bibliografie de Ion Cuceu și Maria Cuceu. Prefață de Ion Cuceu, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj – Napoca, 2005
130. Mușlea, Ion, *Bibliografia folclorului românesc, 1930 – 1955*, Editura Saeculum I. O., București, 2002
131. Mușlea, Ion, *La mort – mariage: une particularité du folklore balcanique*, în *Cercetări etnografice și de folclor, II*, ediție îngrijită cu studiu introductiv, bibliografie, registrul corespondenței de specialitate, indice de Ion Taloș, Editura Minerva, București, 1972
132. Mușlea, Ion, *Cercetări etnologice în Țara Oașului și la minerii din nordul Transilvaniei*, ediția a IV, îngrijită de Ioan I. Mușlea, editura Dacia XXI, Cluj – Napoca, 2011

133. Nicolescu, Costion, *Elemente de teologie țărănească : chipul creștin țărănesc al lui Dumnezeu*, Editura Vremea XXI, București, 2005
134. Nicolescu, Costion, *Sufletul între rai și iad: o viziune tradițională românească asupra judecății particulare*, Editura Vremea, București, 2003
135. Niculiță – Voronca, Elena, *Datinile și credințele poporului român (adunate și așezate în ordine mitologică de Elena Niculiță – Voronca)*, Editura proprie Mihalcea lângă Cernăuți, 1903
136. Nour, A, *Cultul lui Zamolxis. Credințe, rituri și superstiții geto – dace*, București, 1931
137. Oișteanu, Andrei, *Motive și semnificații mito – simbolice în cultura românească tradițională*, Editura Minerva, București, 1989
138. Oișteanu, Andrei, *Ordine și Haos. Mit și magie în cultura tradițională românească*, Editura Polirom, Iași, 2004
139. Olinescu, Marcel, *Mitologie românească*, Editura Saeculum Vizual, București, 2008
140. Olteanu, Antoaneta, *Metamorfozele sacralului*, Editura Paideia, București, 1998
141. Olteanu, Antoaneta, *Reprezentări ale spațiului în credințele populare. Lumea cealaltă*, în *Memoria ethnologica*, an IX, nr. 32 – 33, iulie – decembrie 2009
142. Oprescu, Alexandru, *Elemente de continuitate geto-dace în cultura populară românească*, în *Revista de Etnografie și Folclor*, Tomul 25, 1980, nr. 2
143. Pamfile, Tudor, *Mitologie românească*, Editura All, București, 1997
144. Panea, Nicolae, Fifor, Mihai, *Cartea românească a morții - o hermeneutică a textului ritual funerar*, Centrul Județean al Creației Populare Mehedinți, Drobeta Turnu Severin, 1998
145. Papahagi, Tache, *Graiul și Folklorul Maramureșului*, în *Grai, Folklor, Etnografie*, Editura Minerva, București, 1981
146. Papahagi, Tache, *Poezia lirică populară*, Editura pentru Literatură, București, 1967
147. Pogorilovschi, Ion, *Arhetipul expresiei lirice românești*, Editura Cartea Românească, 1987
148. Pop, Dumitru, *Crepusculul unor valori și forme ale vechii noastre culturi și civilizații*, Editura Studia, Cluj Napoca, 2004
149. Pop, Dumitru, *Folcloristica Maramureșului*, Editura Minerva, București, 1970
150. Pop, Emilia – Coralia, *Descântecul, corelarul magicului (II)*, în *Memoria ethnologica*, nr. 11-13, iulie - decembrie 2004, an IV, Baia Mare, pp. 1258 - 1274

151. Pop, Ion – Aurel, *Românii și România*, Editura Fundației Culturale, București, 1998
152. Pop, Mihai, *Obiceiuri tradiționale românești*, Editura Univers, București, 1999
153. Pop, Mihai, Ruxăndoiu, Pavel, *Folclor literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991
154. Radosav, Doru, *Sentimentul religios la români*, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 1997
155. Răchișan Delia, *Modificarea statusului premarital (căsătoria)*, în *Memoria ethnologica*, nr. 21-22-23, ianuarie - iunie 2007, an VII, Baia Mare, pp. 2103 - 2106
156. Răchișan Delia, *Status incert și status dobândit (nașterea)*, în *Memoria ethnologica*, nr. 20, iulie - decembrie 2006, an VI, Baia Mare, pp. 1892 – 1899
157. ****Revista de Folclor și Etnografie*, tomul 23, nr. 1, 1978
158. Russu, I. I., *Religia geto – dacilor*, Editura Dacica, București, 2009
159. Sârbu, Valeriu, *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea getodacilor: (pornind de la descoperiri arheologice din Câmpia Brăilei)*, Editura Porto – Franco, Muzeul Brăilei, Galați, 1993
160. Simion, Victor, *Imagini, legende, simboluri*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000
161. Sperl, Ingo, *Țara fără dor: funcția psihologică a bocetului românesc*, Editura Univers, București, 2000
162. Stăniloae, Dumitru, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român 2002*, Editura Elion, București, 2002
163. *** *Studii și articole*, vol. 2, Societatea de Științe Filologice, Baia Mare, 1973
164. *** *Studii și articole*, vol. 5, Societatea de Științe Filologice, Baia Mare, 1989
165. Suiogan, Delia, *A fi în rând cu lumea*, în *Memoria ethnologica*, nr. 28-29, iulie decembrie 2008, an VIII, Baia Mare, pp. 90 – 95
166. Suiogan, Delia, *Inițierea – formă de reprezentare simbolică*, în *Memoria Ethnologica*, nr. 20, an VI, iulie – decembrie 2006
167. Suiogan, Delia, *Omul și Trecerea în mentalitatea tradițională*, în *Memoria ethnologica*, nr. 18-19, ianuarie - iunie 2006, an VI, Baia Mare, pp. 1721 – 1729
168. Suiogan, Delia, *Răul necesar – forme de mediere simbolică între dezordine și ordine*, în *Memoria ethnologica*, an VII, nr. 21 – 23, ianuarie – iunie 2007
169. Suiogan, Delia, *Simbolica riturilor de trecere*, Editura Paideia, București, 2006

170. Șeuleanu, Ion, *Dincoace de sacru, dincolo de profan*, Editura Tipomur, Târgu Mureș, 1994
171. Șeuleanu, Ion, *Nunta în Transilvania*, Editura Viitorul Românesc, București, 2000
172. Șeuleanu, Ion, *Poezia populară de nuntă*, București, 1985
173. Ștef, Dorin, *Istoria folcloristicii maramureșene*, Editura Ethnologica, Baia mare, 2006
174. Temian, Lazăr, *Obiceiuri, credințe și practici în legătură cu nașterea*, în *Memoria ethnologica*, nr. 16-17, iulie – decembrie 2005, an V, pp. 1610 - 1619
175. Toplean, Adela, *Pragul și neantul : încercări de circumscriere a morții*, Editura Polirom, Iași, 2006
176. Țelman, Ion, Mariș – Dăncuș, Ioana, Doboz - Faiciuc, Elisabeta, *Cuhea în istoria și cultura Maramureșului*, Asociațiunea pentru Cultura Poporului Român din Maramureș, Muzeul Maramureșului, Sighetu Marmăției, 2005
177. Țiplea, Alexandru, *Poezii populare din Maramureș*, Editura Academiei, București, 1906
178. Ursache, Petru, *Viața și moartea*, în *Memoria ethnologica*, nr. 18-19, ianuarie - iunie 2006, an VI, pp. 1754 - 1762
179. Văduva, Ofelia, *Magia darului*, Editura Enciclopedică, București, 1997
180. Văduva, Ofelia, *Pași spre sacru. Din etnologia alimentației românești*, Editura Enciclopedică, București, 1996
181. Vrabie, Gheorghe, *Folklorul. Obiect – Principii – Metodă*, Cercul de Studii Folklorice, București, 1947
182. Vrabie, Gheorghe: *Din estetica poeziei populare române*, Editura Albatros, București, 1990
183. Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987
184. www.ecomunitate.ro
185. www.oncesti.ro
186. www.primariasacel.ro
187. www.primariastramtura.ro
188. www.primariavaduizei.ro
189. www.recensamantromania.ro